

Juhász Ferenc

Halálraítéltek

Halálraítéltek vagyunk. Halálraítélten élünk. Most nem emberhalandóságunkra gondolok, hanem a természet törvényektől meghatározott biológiai sorsra, amely minden biológikum jövője, így az ember személyes létezésének egyedi, s egyben közösségi jövő-állapota is, de arra a várható közös halálra, arra az együttes pusztulásra, amely titokzatos és egyszerű emberszemünknek láthatatlanul úgy függ fölöttünk, mint zuhanásra váró pók. Halálfejes örületpók a mindenség-mennyezetén. Mint egy atokszívű dühöngés-csillag, Tajtékos kárhózat-kereszt! Szörös hátán a látó gyémántrogók között belső seiyentüz-hímzésű emberiség-esontváz. A nukleáris háborúra gondolok, s arra a szörnyragacsá alapadt, megsült szemgolyóra, ami emberiség-égitestünk lesz majd e mítoszinal mérhetetlenebb és bünösebb, mert bünteleneket büntető, tűzőzön után. Vak lesz e bolygó, halott, emberiségtelen. Pedig az emberiség volt e bolygó szeme. Négy-százmilliárd pontszemből összeragasztott összetett bogárszem. Pedig az emberiséggel látta e bolygó a lét erkölcsi szerkezetét, s a hig-sűrű világvegtelet! Megéri ezt az emberiség? Elhiszi ezt az emberiség? Tudja? Vagy tudni nem akarja, s önfeledten csacsog es nevet, mint forró nyári párásló bogó csipkés szőlőlevelek, míg az üveg-haladó szél-izmok között vérejes szárnyú lepke tántorog, loba, mint véres ujjakkal összefogdosott sárgaféher itatospapír-szelet? Szárnyán a véres bőrlec-lenyomat a rece-erezet. És a művész? Tudja-e, hogy emberiség-egészünkben halálraítéltek vagyunk? Hogy halálraítélten élünk ábrándos és szorongó emberiség-jelenünkben? S ha elhiszi, ha tudja: mit tehet? Dolgozik, ha fáj, ha nagyon fáj, mert fáj a hite is, fáj a reménye is, ha ütök, ha rúgják, ha elhagyják, ha szeretik. Dolgozik a halál ellen a megmaradásért, hogy az élet élve maradjon, reménye se vakuljon hullaviasz-halotta, s nem akar úgy elmenni, hogy körülnéz a földön, keserűen legyint, aztán lemegy a földbe, mint a népmese az alvilágba. Több mint húsz éve zúdítom Kass János homlokára véres csillagaimat, énekeimet és jaggatásaimat, hiszen ő tudja, hogy halálraítéltek vagyunk, hiszen ő elhiszi, hogy halálraítélten élünk, hiszen ő is úgy él, mint a halálraítéltek: az egyetlen reményben, az életben bízva. A évtizedek óta vigasz nekem az ő működése, műve sors-remény: létvigasz, ember-áldozat az embertisztségben. És most itt állok, hogy köszöntsem őt, mint egy ünneper. Kass Jánost én elégedettnek sose láttam. De láttam és tudtam: zaklatottnak, izgatottnak, rohanónak, fuldoklónak, támolygónak, kaszabolónak, eufórikus jónak, akit forgat a tájtékos teremts-örvény, mint Isten a világeggetemet, s ebben a habos és lázvéres örvényforgásban, természetpördületben a szemgolyó úgy világít, mint lézersugárral megölt színes kristály. Pedig fosztogatják és rabolják őt is, tollait, röpitő hosszú esontvázazs pehelyláng-leveleit kitépik eleven testből, mint a madarakból, cibálják, ráncigálják, rázzák gögös törpe pimaszságok, tudalékos, terméketlen öntelt pimaszok. A mindig elégedetlenség tölséres örvénygyűrűje Kass János teremts-izgalma. A sokszor-esüggedés kozmikus redőnyhullása Kass János teremts-ajulata. S akit úgy fosztanak, hogy előbb kiröhögik ami az övé, aztán elveszik tőle ami az övé: az mit tehet? Osszevarrja széttepett szívét, megfoltozza a dár-dával átszűrt biológiai lángot, aztán kezdi újra. Mint Kass János is. Annak mindig újat kell kezdenie. Az úgy folytatja a megsebzett régít, hogy újat teremt. S a kitépett eredendő újra kinő a megronsolt testből, mint a tarajosgöte lába, szeme. A mindig-ihlet reménye Kass János. Em-

beriség-szorogásunk, emberiség-szegényünk, emberiség-remény-gyönyörünk ihlet-vágya Kass János. Habzó és befejezetlen. Tobzódo és lehulló. Mint a valóság. Van benne valami, ami Leonardó da Vincihez hasonlít. Itt Közép-Európában. Valami egyszerre láng és hamu. Leonardó egyetemesség-vágy és Leonardó töredékesség. Es ezzel emberi. Mert ettől oly emberi Kass János működése és művészete. Vágy és halál. Hajszolt bolond élet és József Attila redős, száraz sivatag-magánya. A mindent-ismerni-akaró, a mindent-tudni-akaró teremto bízalom és a befejezetlenség rácsos; foggaskerekes, küllös szerkezet-árnya holdkő-magányban. Győzelem és árvaság. Mint a sárga holdon hagyott bonyolult, gyönyörű gépi szerkezet elnyúló árnyék-magánya hold-napsütésben. Hold-járók recés csizmatalp-nyoma. Ember-utáni porpajzs, csönd-eimer. Hányféle kezdés és hányféle robbanás, lobbanás! Rajzok, Shakespeare-illusztrációk, az ember tragédiája zsenialis rézkare történelem-apokalipszise, a gép-rovar-történelem-látomásvilágegyetem, a Biblia asszir-babilon zöldsze-virág-kópajzs-föltámadása, a könnyű-tervek, illusztrációk, a beszédet-kerő szerkezet, a hármas-nyelvi-jék, a pálca-szobrok, sarkok, költészet-napi plakátok, ötletek, filmek, vastag vajszerű papírlapokra préselt negatív pálcikaszor-képletek, fényképek, folyóirat-arcok, bekeretezett vérrel és rózsával leöntött lapos fejek, sik szenvedés-énekek: ez az ő élet-vallomása, ez az ő halál-ragyogása. Ez Kass János ihletének létezés-térképe. Ez az egymásra hulló halom világnyi lét és társadalom. De mi Kass János ihletének szíve? Mi az a létbelső, mert testbelső, mozgó gyémántanyag-tudás, amit az ihlet szívének mondok? A hármasan összeronódo vágyakarat: az egyensúly, harmónia, tisztaság! Ez a három-egy Kass János művészetének legbelső gyémánttüz-mozgatója. Ez a hármasság dereng át minden képleten, tömbön és megművelt anyagon. A többi csak borzolt, vagy sima burkolat; történelem és haláltudat, ösmítos és Hamlet halálszaga örületgyőzelem halálköpenye. A serleg és a könny. Az óriásvor és a magzatburokban az embrió. A hernyótalpas gyűlölet és a digitális csönd. Nagy művész aki-nek ez az ihlet-szive: az egyensúly, a harmónia, a tisztaság háromfonat vágy-ragyogása! Nagyon kell tudnunk ezt barátaim, és épp ma, amikor a középszerűség és a tömeges, mindent-elárasztó jelentéktelenség vastagon és kövéren kitépődül a jelenidő förtelmes réseiből, izgatott repedéseiből, mint valami burjánzó, bénító, gáznemű anyag, s beszívódik, begyűrődik, beszívárogo mindenhova, s fojt, bénít, öl, s vigyorog, mint a hőmpolygó, gomolygó sárga ragály. Amikor a renyhesség és reménytelenség, a butaság, modernnek mondja önmagát és agresszív, mint a gyűlölet, mert hiszen gyűlölet, sőt forradalminak mondja restségét és új-konzervatív cinizmusát. De hát mi tudjuk: nem más ez, mint a tehetetlenség és tehetség-telenség anarchiája, a jelentéktelenség tobzódo ellenforradalma. A töprengésünkre, teremto ihletünkre bámuló giccs, mint azok a kerítés-telen kertekből az útra néző barnára, vagy fehér-jekete foltosra festett életnagyságú beton-tehenek, beton-lovak, amiket Amerikában láttam, Bostonból kiatúzva az óceán felé. Min: az embernagy festett műanyag-Mikiegerek, másfél méteres zöld gipsz-levelibékák, piros-süveges, pirosköpenyes, fehérszakállú óriástörpék. A hazug és erőszakos halál ellen van-e más védőköpenyünk, mint a tisztaság? Lét-tisztaság. Ember-tisztaság? Amelybe beöltöztetjük hitünket, mint gyermekünket tűzből-kimentő azbeszt-ruhába? Van-e más tisztaság, mint a harmónia-hit, egyensúly-vágy, amely megörzi emberi teremto ihletünket, mint gyönyörű ist-ta belső árnyát a földmélyben a gyémántanyag. Mint az embervágy a szerelmet a megvalósuló halálig. Hiszen halálraítéltek vagyunk. Halálra-ítélten élünk.

Elhangzott Szegeden, a Kass-Galéria avatási ünnepségen.

Az ízlés választójoga

Megszólal az ébresztőóra, máris bekapcsoljuk a rádiót, hogy meghallgassuk az időjárásjelentést, a közlekedési tudnivalókkal, a politika híreit, no és hogy a reggeli műsor friss zenéje egy kissé lelket verjen belénk. Valóban, minden reggel jó kis nemzetközi ritmusok áradnak felénk: angol-amerikai — néger, olykor egy kis spányol, francia vagy olasz meg igen sok hazai. Rock, beat, pop és a többi, amit százezer kedvelnek széles e világon, és sok százezer nálunk is, főként a fiatalok. Jó ez a reggeli ritmika, csak néha már sok is a jóból; miután fölébredtünk, s — böcsánat a frivol népi kifejezésért, de igazán ideillik — „gatyába rázott” bennünket, szeretnénk valami mást is, egy kissé csendesebbet, valamelyest régeesebbet, tán dallamosabbat, zeneibbet, netán magyarábbat. De nincs rá lehetőség: mindkét adón ugyanaz árad felénk és belénk. Nincs választási lehetőség. (Azaz van: Bécsben minden reggel 7 óra 38 perctől barokk zene szól, 8 óra 15-től pedig változatos komoly zenei műsor. Utóbbiban gyakran fölcsendülnek Kodály melódiái. Ismétlem: Bécsben.)

Jól van ez így? Jól, ha a túlnyomó többség így akarja. De valóban olyan elsőprő főnyit képviselnek-e azok, akikre a rádió szórakoztató műsorainak szerkesztői hivatkoznak, azaz hivatkoznak, ha egyáltalán megkérdeznék őket, és egyáltalán válaszlárá méltatnának. Az idősebbek, a komolyabbak, a klasszikus könnyű zene vagy könnyebb klasszikusok kedvelői oly törpe kisebbségben volnának, hogy semmi esélyt nem szabad adni nekik ahhoz, hogy ők is meghallják reggelente, amire vágnak? Nem a könnyű zene, a jazz ellen szölok, más napszakokra tekintve is, hanem a kizárólagoságot kifogásolom! Azt, hogy nincs választási lehetőség! Hogy nem lehet kettő között dönten, ahogy a parlament tagjait választottuk. Vagy hogy nincs néha csend is. Amit persze a rádió kikapcsolásával könnyen megteremthetünk — otthon. De mi történjek a strandon, vendéglőkben és számtalan más helyen?

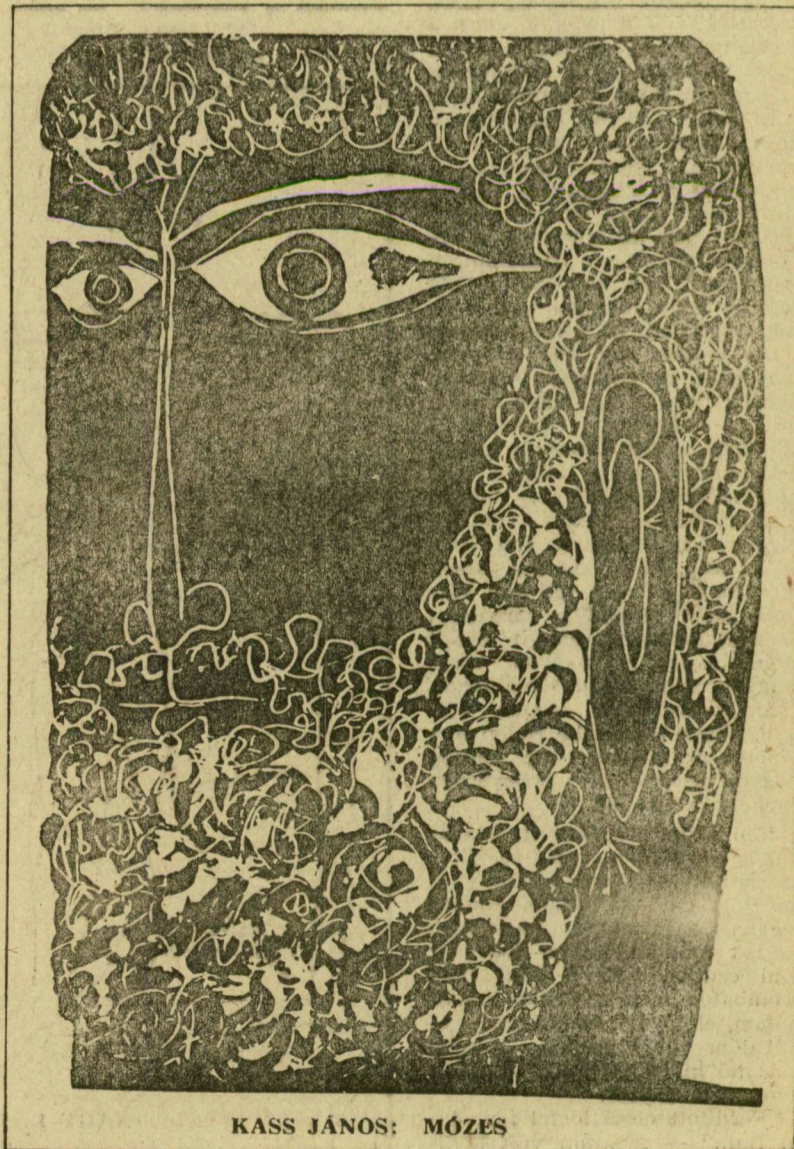
A rádió reggeli műsora tipikus. Az egyoldalúság egyeduralma, amely a „dolgozó tömegek elvárásaira” hivatkozik. Csakugyan van ilyen óhaj. De nemcsak ez van. És nemcsak a zenéről van szó. Hanem a mulattatás, szórakoztatás,

egyáltalán a bennünket körülvevő művészi (vagy épp ízléstelen) környezetről, lett legyen az muzsika, film, színház, öltözködés, lakásberendezés, építkezés, plakát, képregény, krimi, kalandregény, bestseller. Az utóbbi szférákban persze van választási lehetőség, de a megrendelések mértéke (egy-egy krimi százezer példányszáma az értékes irodalom egypár ezerével szemben) kulturális igénytelenségre utal. Már mint a megrendelőkére.

Mind ez modellszerű, és általános ízlésproblémákat, sőt művelődéspolitikai kérdéseket vet fel. „De gustibus...” — több ezerredes mondás: az ízlésről nem lehet (nincs mi) vitatkozni. Pedig arról kell csak vitázni igazán! Meg is tesszük, például különféle népfőnt-fórumokon. Ahol újra meg újra elmondják: nem kell üldözni a felszínes, csak szórakoztató művészetet, irodalmat, de támogatni, terjeszteni, közvetíteni, értékelni kell az igazán jót, és mindig meg kell teremteni e jó választásának a lehetőségét. Mindig kaphatók legyenek a múlt klasszikusai és a jelen értékei, legyenek olcsó és bibliofil kiadások, legyenek szép reprodukciók, akár lakásdíszként is, legyenek részletek kaphatók, nem giccses grafikák, sőt olajfestmények. Az ízléstelenséggel, pornográfival, durvasággal, tragársággal szemben pedig — ha kell — érvenyesüljön a tiltás is.

Helyes, hogy a mindnapi gyóbb szabadság és öszintesség jegyében szókimondóbb lett az irodalom és művészet, helyes, hogy a való élet tényeit néha nyersen ábrázolja, hogy az erotika is teret kap. De az arányokra vigyáznunk kell. Leginkább pedig arra, hogy a szórakoztató ipar mesteremberei a „tömegekre” hivatkozva ne gyakoroljanak izlésterrort! Seholy! A felnőtt korosztály lebecsülése, ha kulturális szintet és szórakozási igényeit a valoságnál alacsonyabbnak tüntetik fel. Ugyanez érvenyes az ifjúságra, amely éppúgy nem egységes egész, és nem azonos a zajos kisebbséggel. Az „átlag” éppúgy fejlődéskepes, mint azok, akik felsőbb iskolákat végeztek, és megismerkedhettek a magasabb kultúrával, amely korántsem elmentes például a népi kultúra értékeivel. A hangsúly egyrészt az ízlés fejlődésén, másrészt az értéken van. Erről ne mondjunk le sehol és soha.

KRISTÓ NAGY ISTVÁN

KASS JÁNOS: MÓZÉS